

DORIN ȘTEFĂNESCU

ECOUL TĂCERII (inima și cuvintele)

„Cea mai importantă temă a poeziei, dacă nu cumva chiar singura, este cuvântul”

Mircea Petean

Nu am ales întâmplător acest subtitlu, ce reia un vers dintr-un poem, pentru însemnările pe marginea volumului *Poemele Anei*, de Mircea Petean.¹ Nu atât deoarece cuvântul este rostit cu inima, iese din inimă, cum se spune, cât mai ales pentru că el este inima, fiind al inimii care cuvântează și scrie poemul. Ceea ce singularizează discursul poetic al lui Mircea Petean, așa cum aflăm în volumul menționat, dar și în altele din care voi cita, este o continuă căutare nu atât a rostirii pline de sens, ci mai degrabă a modului în care sensul ajunge la rostire, din golul tăcerii care pune început, la care se întoarce odată împlinit și dăruit, ca înspre o veșnic repetabilă posibilitate de reîncepere și înnoire. Să remarcăm mai întâi că acest cuvânt ajuns în pagină e mai mult decât ceea ce se lasă spus spre auzire, căci „cuvântul nu se rostește – / se în-ființează”; ceea ce înseamnă că modul apariției sale nu ține în primul rând de natura sa rostitoare, ci mai degrabă de ajungerea sa la ființă, de noutatea pe care o pune în vedere. Iar cuvântul ia ființă așa cum ar lua lumină din propria-i ivire, se dă pe sine în lumea poemului, cea mai bună dintre lumile posibile, căci e singura în care el se poate naște, fiind doar aici cu adevărat acasă.

Poezia lui Mircea Petean este o celebrare a cuvântului care, luând ființă, se revarsă în cuprinsul primitiv al poemului, află albia rostirii, se înființează și creează. Iar dacă, uneori, se simte numai „cenușa cuvintelor pe limbă”, ceea ce nu se mai poate rosti nu e o mărturie a cuvântului defunct, ci a celui trecător și mistuitor, care lasă după sine *urma* arderii sale. „Aș vorbi despre urme”, spune poetul, ca și cum ceea ce i se dă spre vorbire ar ține mărturisirea trează, ar vorbi în continuare chiar și în ștergerea oricărei puteri de numire. Subtilă, în aceste poeme, este frecvența alunecare de la celebrarea amintită, a nașterii cuvântului, la oficierea unui ritual al amuțirii, al topirii în chiar ceea ce nu se poate spune. Dar nu e acesta însuși rostul poeziei – rostirea sa lăuntrică –, de a lăsa mai mult nespuse decât spus, de a „vorbi despre un anume sfârșit”, atât de a-nume încât lasă loc urmei, urmării?

Cuvântul e surprins între aceste două instanțe ale sale, între izvor și vărsare, început și sfârșit al putinței de a fi. Dar nu e un sfârșit care închide, așa cum cuvântul obișnuit se închide și pierе în ceea ce spune. Cuvântul viu al poemului rostește chiar și după ce toate cele ale lumii au amuțit, sau mai ales atunci, în absoluta vacuitate și eclipsare a sensurilor mundane. Ce înseamnă, de pildă, că „vorbele cu pași ușori/ rostuesc respirației preajmă” sau că „umblă ca o mână-n somn cuvântul”? Nu depun acestea mărturie despre *viața* unui cuvânt ce se spune discret, abia auzit, în ritmul respirației la rându-i neauzită, al somnului legănat de o mână nevăzută? În poem, totul se naște și sfârșește sub zodia unui cuvânt ce rostește în trecere și tăcere, ivind imagini în mișcare, crâmpie de sunete. Mai degrabă discontinuități fragile, articulări frânte, fracturi de limbaj care tocmai ele conferă, paradoxal, forța de expresie a acestor poeme.

Cuvântul inimii – *cordial* – iese din necuvântul celor care nu ajung la rostire pentru a sfârși în necuvântul care îi poartă urma, prezența vie ca temei al poemului. În acest loc roditor, totul vorbește, se preschimbă în cuvântare, ia ființă în lucrul care ia cuvântul: „chiar sub ochii noștri pădurea/ (...)/ se metamorfoză în cuvânt”, fructul ploii se pârguiește „în lumina aceluia cuvânt”, toate se așază „sub streășina aceluia cuvânt”, „sub acoperișul în formă de Δ al aceluia cuvânt”. Un loc dat spre locuire, căci doar poposind aici înțelegerea dă de înțeles, *supravegheată* de nimbul de lumină al cuvântului, de bolta misticei *deltе* care îi deschide orizontul. Aici, într-adevăr, în adâncul de lumină al inimii, toate devin volatile, ușoare, cuvinte cu aripi,² neîmpovărate de gravitație, eliberate din „mușuroaiele de cuvinte” fabricate pentru a fi comunicate. Asistăm la o miraculoasă pre-facere care dă sens facerii: „cuvintele se făceau albine în zbor”, ca și cum ceea ce se spune aspiră la mai mult decât ar face-o spunerea însăși. În vârtejul acestei transformări, cuvântul se revarsă spre înaltul care îi absoarbe mierea.

Printre cele mărunte și umile, doar inima reprezintă temeiul creșterii și al zborului. Creația poetică pune aici în lumină sensul, nicicând abolit, al celor aparent ne semnificative, *virtutea* marginii de a pune început. Nu putem vorbi, în poezia lui Mircea Petean, de marginalitate ca de un câmp umbrit al ființei, de făptura descentrată a lucrurilor. Marginea vorbește prin sine, căci acolo se adăpostește cuvântul cu adevărat poetic. Nu în nucleul central al rostirii pline este sălașul său, în sensul împlinit al celor deja spuse, ci în marginea spunerii, cea care stă între nespuse și spus, ca într-o pre-spunere deja arătătoare, în sensul pieziș al preagolului. De acolo, din prevenirea sa originară („colosal nu e cuvântul în sine ci ceea ce-l prevestește”) prinde a răsună cuvântul, „cheamă din marginea/ ceea”, „de dincolo de marginea marginii”³ Și atunci marginea nu își rostește decât golul, absența *prezentă*, deci „o absență plină” de libertatea posibilului.

O poezie a *posibilului*, acesta ni se pare a fi rodul creației lui Mircea Petean. E prea puțin? Dar nu stă tocmai în posibil temeiul nevăzut al tuturor orizonturilor, mănunchiul din care se desprind drumuri înspre toate zările? Și ce-i dacă „miezul nu-i nicăieri/ a rămas doar marginea”, iar „lucrurile sunt uneori doar suprafețe/ care dispar”? Răzbătând prin toate, din marginea lumii nevăzute, ceea ce se arată în cuvântul care îl spune este singurul lucru cu adevărat important: „ce se vede-i un bob de rouă”⁴ Atât și nimic mai mult. De aici, din aproape nimicul acesta izvorăște aproape totul, *un mai mult* decât am putea spune și vedea.⁵ Tot ce se ivește de aici, tot ce urmează ca urmă a cuvântului este splendoarea pe care o răspândește lumina inimii: „lumina din ochii tăi/ se revendica din lumina rădăcinilor lumii”⁶ Redefinind apoftegma carteziană, iubirea adună laolaltă („ești deci sunt”), leagă într-o singură lumină pe toate cele văzute de temeiul lor nevăzut.

„O scufundată imagine” prin care se vede ceea ce, altfel, nu e dat vederii: „surâsul în colțul gurii uitat/ ca un fluture viu”⁷ Totul e viu, spuneam, în aceste poeme ale inimii, și, tocmai pentru că sunt manifestări ale viului, ele sunt aidoma vieții pe care cuvântul nu o poate spune până în adânc, „sensul ultim scapă”. Rostul poeziei este de a da începutul, nu sfârșitul; cu lumea ei toate încep, iar cuvântul – chiar dacă se sfârșește la un moment dat – nu poate rosti sfârșitul însuși. Și nici nu ar fi de dorit; poemul rămâne pururi deschis, ultimul apare mereu pe chipul primului, într-un început nesfârșit. Ceea ce conferă singularitate – și absolută originalitate – discursului lui Mircea Petean este rostirea în fulguranța mișcării, pulsând în ritmul inimii care o însuflețește. Poeme ale iubirii? Fără îndoială, dar și, prin ele, ale vieții care țâșnește „ca un zeu solar abia ieșit din găoacea cuvântului”. Mai mult decât ceea ce se vede în lumina inimii care bate în cuvânt nu putem spune. Aici însă nu

noi suntem cei care vedem, „zeii doar avându-ne/ poate/ în vedere”⁸

*

Complementar celor spuse mai sus, adaug câteva succinte observații cu referire la una dintre temele majore ale poemelor din *Trilogia ligură* (dar nu numai), anume raportul dintre *tăcere* și *rostirea lăuntrică*. Ce legătură există între „albul tăcerii”, „faldurile tăcerii” sau „șesătura tăcerii”, pe de o parte, și „salcâmi rostirii” sau „freamătul rostirii”, pe de altă parte? Raportul acesta, punându-se dincolo de acel deja-rostit al cuvântului („care, rostit, are o neutralitate absolută”), expus pieirii și amuțirii („vorbe pentru vânt”),⁹ lasă loc cuvântului ce iese din tăcere fără să cadă în exteriorul trecerii, *iese în adânc*, precum heideggeriana *Sage* (și nu *Aussage*) sau lévinasianul *Dire* (și nu *Dit*). Într-un registru analog, este diferența între *langue* (mot) și *parole*; or, spune poetul, „la parole est spontanée/ le mot est emprisonné”. Și atunci înaintea rostirii rămâne doar tăcerea.¹⁰ Dacă „dintru tăcere s-a rostuit rostirea”, înseamnă că actul de a rosti nu se naște *ex nihilo*, dintr-un neant al nimicului și al morții, ci dintr-un originar viu, pământ încă netocmit și gol, dar plin de potențele seminale ale prerostirii.¹¹ Aceasta este „tăcerea dintru început”, predispoziția în care cuvântul poetic își are rădăcina: „tăcerea de dincolo de cuvânt/ tăcerea sălbatică/ tăcerea în sine”.

Doar în poem lumea tăcerii vorbește, căci e o rostire care *dă glas* tăcerii, se spune în tăcere, ca tăcere elocventă. Iar poemul vorbește în numele tăcerii care îl hrănește, el punând în act „rostirea nerostitelor”, mișcând „rostitele și nerostitele/ precum valurile”, acestea fiind chiar „valurile rostirii lăuntrice”. A rosti tăcerea originară a nerostitului înseamnă a rosti lăuntric,¹¹ iar din această perspectivă „una cu nerostirea/ e/ rostirea lăuntrică”. Având în vedere că „în afara rostirii lăuntrice/ totul e suspect de minciună”, cuvântul adevărului este singurul care, luminând poetic, dezvăluie ceea ce niciun alt cuvânt n-ar putea-o face. Imagini precum „golful rostirii lăuntrice” sau „grota rostirii lăuntrice” nu sunt simple metafore; ele transpun în limbaj prespusul unei energii vitale, oferă albia în care „logica” rostirii originare – precum un șuvoi de iubire țâșnit din inimă, *ecou al tăcerii* – se revarsă *în sus*, până la suprafața textului. Din noaptea nerostitului iese la lumină rostirea ce (s)pune în poem întregul lăuntru, aici fiind *vorba* „doar de întruchipările diurne ale vreunui gând nocturn”, de „textul din zori” care crește „desprins din rostirea lăuntrică”. Adevărata poezie – a adevărului care luminează lumea tăcerii – rămâne întotdeauna fidelă acestei rostiri esențiale în care își află temeiul. O rostire care începe și sfârșește în tăcere.

1. Limes, Florești, 2020.

2. La fel cum „o pereche de păsări marine/ își ia zborul de pe inima mea” (*Trilogia ligură*, Limes, Florești, 2022, p. 201).

3. La margine/ acolo are să se petreacă Întâlnirea”, „pe marginea hăului de dincolo/ de marginea marginii”, adică „la marginea tăcerii”, poemul punând în ascultare „sunete împletite cu tăceri”. El este „catedrala din auz” plină de „sonurile tăcerii” (*ibidem*, pp. 38, 39, 121, 136, 144). O mărginire întru adâncire, la liziera posibilului, acolo unde doar cuvântul poetic răsună, poate să se spună.

4. „Ce se vede e zâmbetul doar” (*Trilogia orientală*, Limes, Florești, 2025, p. 59).

5. Poetul „are tăria de a miza pe forța de sugestie a unui detaliu” (*ibidem*, p. 8), dar detaliul acesta este filonul esenței ce strălucește în manifestare: „boabe de nisip în chip de monade” sau „un bob de nisip/ înecat într-o lacrimă” (*ibidem*, pp. 57, 163).

6. Vizionar până la originar, „adierea luminii din prima dimineață a lumii” (*ibidem*, p. 130).

7. Sau se aude altfel-neauzitul, atunci când „fluturile atinge clopotul/ cu aripa” (*Trilogia ligură*, p. 162). Și „e atât de aproape imaginea asta/ și atât de departe în același timp/ atât de acută și atât de ștearsă/ încât mă apropii de ea ca de cadavrul tăcerii” (*ibidem*, p. 183). Căci aici, în lumea novalisienei reprezentări reciproce, a unui altfel-de-a-fi *posibil*, „depărtarea înseamnă apropiere în deplinul sens al cuvântului” (*Trilogia orientală*, p. 10).

8. Ceea ce ne e dat în vederea lor este urma pe care o lasă pentru a fi urmată, culeasă, așa cum, spune poetul, „culeg umbra zeului/ dintr-o urmă/ în nisip” (*ibidem*, p. 160).

9. „Pelteaua vorbelor pe suprafața lucrurilor” (*ibidem*, p. 8).

10. Înaintea, în sens genezic, ca *fons et origo*: „la început a fost Tăcerea” (*ibidem*, p. 186).

11. „Tăcerea este vuietul din primordii”, „magma în care plutesc nerostitele” (*ibidem*, pp. 6, 12).